

שיעור לא

העושה סוכה מברך

(סוכה מו ע"א)

- א. ברכה בעת בניית הסוכה
1. לעשות סוכה, שהחיינו
  2. הלכה למעשה: אין מברכים בעת עשיית הסוכה
- ב. בניית סוכה כמצווה
1. לעשות סוכה נאה
  2. ידיעות על מידות הסוכה והמצווה לבנותה
  3. חטיבת עצים לסוכה
  4. שבועה וכפיית בית דין
- סיכום

א. ברכה בעת בניית הסוכה

1. לעשות סוכה, שהחיינו

בגמרא (מו ע"א) נזכרה תוספתא (ברכות ו, ט):

העושה לולב לעצמו, אומר: "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".
נטלו לצאת בו, אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב".
ואף על פי שבירך עליו יום ראשון - חוזר ומברך כל שבעה.
העושה סוכה לעצמו, אומר: "ברוך שהחיינו וקיימנו...".
נכנס לישב בה, אומר: "אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה".
וכיון שבירך יום ראשון - שוב אינו מברך.

בהמשך התוספתא (שם י) נאמר שכך יש לעשות גם ביחס למצוות אחרות:

העושה ציצית לעצמו אומר: "ברוך שהחיינו".
כשהוא מתעטף אומר: "ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף
בציצית".
וצריך לברך עליהן בכל יום.
העושה תפלין לעצמו אומר: "ברוך שהחיינו".
כשהוא מניחן: "ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפלין".

ע"פ התוספתא הברכה בעת שעושים את חפץ המצווה - לולב, סוכה, ציצית, תפילין, היא ברכת שהחיינו שהיא ברכת השבח, לא ברכת המצוות.
 הגמרא (מו ע"א) דנה בהמשך הסוגיה בדברי התוספתא הללו:

תנו רבנן: העושה סוכה לעצמו אומר "ברוך שהחיינו", נכנס לישב בה אומר "ברוך אשר קדשנו..."
 היתה עשויה ועומדת, אם יכול לחדש בה דבר - מברך, אם לאו - לכשיכנס לישב בה מברך שתיים.

הריטב"א (שם) הסביר:

היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר - פי' בסכך או בדפנות הצריכות לה לעכב, מברך מיד "שהחיינו" ושוב אינו מברך אותו בכניסת ליל החג, שכבר בירך זמן מדין סוכה בשעת מעשה. ואם לאו, לכשיכנס בה מברך שתיים. פי' ברכת "לישב בסוכה", וברכת "שהחיינו" שעל הסוכה.

מדובר על סוכה שהיא כמעט מוכנה אבל בכל זאת יש לתקן בה דברים כדי להכשירה, ואז ניתן לברך בעת שבונים אותה את ברכת "שהחיינו". אם לא בירך, מברך בלילה הראשון שתי ברכות: "לישב בסוכה" ו"שהחיינו".
 עוד נאמר בהמשך הגמרא: "אמר רב אשי: חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא". רב אשי העיד על רב כהנא שהיה אומר ברכת "שהחיינו" בעת שנכנס לשבת בסוכה. הריטב"א (שם) הסביר:

לא בא רב אשי לפטור מזמן שבשעת מעשה, ודכולי עלמא כל שברך על הסוכה או על הלולב זמן בשעת מעשה שוב אין לומר עליהם זמן אלא שאומר זמן בשעת קדוש מדין החג. והרוצה לצאת ידי שתייהן כשעושה סוכה לעצמו מברך זמן ואח"כ מסדר "ברכת לישב" וזמן על הכוס... וכן ראוי לעשות, וכך מצאתי בשם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל.

על כך שיש לברך "לישב בסוכה" ולברך "שהחיינו" כשנכנסים לסוכה, ובנוגע לסדר הברכות דנו אמוראים (נו ע"א):

איתמר, רב אמר: סוכה ואחר כך זמן, רבה בר בר חנה אמר: זמן ואחר כך סוכה.

רב אמר: סוכה ואחר כך זמן, חיובא דיומא עדיף.

רבה בר בר חנה אמר: זמן ואחר כך סוכה, תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם.

...דרש רב נחמן בר רב חסדא: לא כדברי רב דאמר סוכה ואחר כך זמן, אלא:
זמן ואחר כך סוכה. ורב ששת בריה דרב אידי אמר: סוכה ואחר כך זמן.
והלכתא: סוכה ואחר כך זמן.

רש"י (ד"ה סוכה) הסביר שהאמוראים הללו דנו בדבר בנוגע ל"מי שלא בירך
שהחיינו בעשייתה - שהיתה עשוייה ועומדת, ותניא בפרק לולב וערבה (לעיל סוכה
מו, א): כשנכנס לישב מברך שתים - סוכה וזמן. ואמר רב: סוכה לימא ברישא, והדר
זמן".¹

בירושלמי (סוכה א, ב וברכות ט, ג; סוכה ג, ד) ההוראה היא לברך את ברכת
מצוות בעת בניית הסוכה:

העושה סוכה לעצמו מהו אומר? "באקב"ו לעשות סוכה".
לאחר "לעשות סוכה לשמו".
נכנס ליישב בה אומר: "ברוך אקב"ו" לישב בסוכה".
משהוא מברך עליה בלילי יום טוב הראשון אינו צריך לברך עליה עוד
מעתה.
חנין בר בא בשם רב: וזמן.
מכיון שחשיכה מהו שיהא צריך להזכיר זמן?
רב הושעיה אמר: צריך להזכיר זמן.
רבי אילא אמר: צריך להזכיר זמן.
ר' זבידה אמר: צריך להזכיר זמן.
ר' חייא בר אדא עביד לה שמועה. ר' זעירה ר' יצחק בר נחמן בשם ר'
הושעיה רבי יודה בר פזי בשם רבי חמה אבוי דרבי אושעיה מכיון שחשיכה
צריך להזכיר זמן.

על פי הירושלמי יש לברך ברכת המצוות בעת בניית הסוכה "לעשות סוכה", ויש
הבדל בנוסח הברכה אם אדם בונה את הסוכה לעצמו או לאחרים. חנין בר בא בשם
רב אמר שאם מברך ברכת "לעשות סוכה" בעת בניית הסוכה, עליו לברך גם ברכת
שהחיינו. על כך שאל הירושלמי כשאדם בירך ברכת שהחיינו בעת עשיית הסוכה,
האם הוא צריך לחזור ולברך ברכת שהחיינו בליל ט"ו בתשרי כשהוא נכנס לסוכה או

---

1 הרא"ש (ד, ד) כתב בשם גדולים שבליילה השני מברך קודם זמן ואחר כך מברך על הסוכה. ראה
בבירור הלכה, סוכה נו ע"א ציון א, שדנו בדברי הרא"ש הללו. ראה גם: שאגת אריה (החדשות),
"בסוגיה דסוכה ואחר כך זמן", (מהדר' תשל"ד), עמ' פט.

לא. תשובתם של מספר אמוראים היא שאכן כן, ועליו לברך שהחיינו (קרבן העדה, פני משה).

ע"פ הירושלמי, למה יש לברך על עשיית המצווה? בספר אור זרוע (הל' תפילין, סי' תקפג) הסביר את דברי הירושלמי: "וסברת תלמוד ירושלמי דמשום דמצוה לעשות המצוה לשמה, מברך על עשייתה". לעומת זאת, הרב ירוחם פישל פערלא כתב שלפי הירושלמי עשיית הסוכה אינה מצווה בפני עצמה, אלא שהירושלמי סבר שגם על ההכשר וההכנה למצווה יש לברך.²

ייתכן שמטבע הברכה הירושלמי "לעשות סוכה", מקורו מהמסופר בספר נחמיה על בניית הסוכות בתחילת בית שני:

וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי. ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב (נחמיה ח, יד-טו).

את הסוכות בנו ממיני העצים שנזכרו בפסוקים.³ נראה שבירושלמי, תלמודה של ארץ ישראל, גם ההכנה למצווה היא חלק מהמצווה, ולכן מברכים גם בשלב זה. בארץ ישראל גם חיי החומר הקשורים לקיומה של מצווה נחשבים חלק מהותי ממנה, ועל כן מברכים גם עליהם, בו בזמן שבחור"ל רק מעשה המצווה עצמו מתקדש, ולא ההכנות שלה. בארץ ישראל, המצווה וההכנה לה הם כיחס העץ והפרי, וכפי שהיה אמור להיות בטבע לפני שהאדמה קוללה "עץ פרי עשה פרי למינו" (בראשית א, יא) – שיהיה טעם העץ כטעם פרו (ספרא בחוקות א, א).⁴

2 מובא אצל הרב צבי פסח פרנק, מקראי קדש – סוכה א, עמ' קיא.

3 'חג' בלשון המקרא בדרך כלל הוא קרבן, ועל כן יש להבחין בין לעשות את החג – הקרבן, "חג הסכת תעשה לך" (דברים טז, יג), לבין "לעשת סכת" (נחמיה ח) לבנות סוכה בה יושבים. הבחנה זו מדויקת בלשונות הפסוקים שבספר עזרא ובספר נחמיה: "ויעשו את חג הסוכות ככתוב ועולות יום ביום כמספר כמשפט דבר יום ביומו" (עזרא ג, ד). "בחג הסוכות" שם הכוונה לקרבנות החג. ואילו בפסוק "וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות, בחג בחדש השביעי" (נחמיה ח, יד), מדובר על הסוכות אותן בנו בימים בהם מקריבים קרבנות. כך גם בהמשך: "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות... ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט" (שם יז-יח). הם עשו סוכות, ישבו בהן, וכן עשו חג שבעת ימים, כלומר הקריבו קרבנות.

4 הרב יהושע ויצמן, "סוכה ישנה – עניינה של הישיבה בסוכה", משוש הארץ, עמ' פד-פה, עמד על הבדל משמעותי בין הירושלמי לבין הבבלי בנוגע לברכה על עשיית המצווה. ראה עוד: הרב אליעזר ולדמן, "הברכה בתלמודה של ירושלים", המעלות לשלמה, עמ' 322-323.

אמנם, יש מקומות בירושלמי בהם הביטוי "עושה סוכה" או "לעשות סוכה" משמעו לשבת בסוכה. בירושלמי (ברכות א, ב; שבת א, ב) נאמר שרשב"י לא היה מפסיק מתלמודו אפילו לקיום מצוות. על כך שאל הירושלמי: "ולא מודי רבי שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב?". מפרשי הירושלמי מסבירים שהכוונה היא "לישב בסוכה" וליטול לולב.

בירושלמי (פאה א, א; קידושין א, ז) נאמר:

"כבר את ה' מהונך" (משלי ג, ט). ממה את מכברו? משיחנך. מפרשי לקט שכחה ופיאה, מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה, ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית, ומאכיל את העניים ואת הרעבים ומשקה את הצמאים. אם יש לך את חייב בכל אילו, ואם אין לך אין את חייב באחת מהן.

החפץ חיים (ביאור הלכה, סי' תרנו ד"ה אפילו), כתב שהירושלמי אמר "ועושה סוכה" ולא: "ויושב בסוכה", כשיטתו (ברכות ט, ג) שיש ערך בבניית המצווה ואף יש לברך על כך. אך בירושלמי (פאה א, א) יש ללמוד שלמרות המצווה לבנות סוכה ולברך עליה, אדם לא חייב לחזור על הפתחים כדי שיהיה לו את חפצי המצווה הללו, אבל בוודאי שהוא חייב במצווה עצמה. עליו לשבת בסוכה, ליטול לולב, להניח תפילין וכד'.

הרב שמואל הלוי וואזנר (שו"ת שבט הלוי, ד, סי' סד), חלק על דברי החפץ חיים בכיבוד הירושלמי, ולפיו פשט דברי הירושלמי מורה שאדם שאין לו כסף לשלם עבור רכישת חפצי המצוות הללו, פטור גם מלקיים את המצווה עצמה. הוא הורה שיש מקום לחלק בין מצוות שאדם לא חייב לעשותן אלא שאם הוא מקיימן הוא עושה מצווה לבין מצוות שצריך להתחייב לעשותן, אך לדעתו פשט הירושלמי הוא שאדם לא צריך לחזור על הפתחים כדי שיוכל לרכוש את חפצי המצווה על מנת ליצור את חפץ המצווה. הוא ציין שזה חידוש גדול שלא מופיע בראשונים.

נראה שכונת הירושלמי כאן היא בנוגע לפעולת המצווה, לשבת בסוכה, ליטול לולב, לתקוע בשופר וכד' ולא לבניית המצווה. הפעולות שנזכרו בתחילת הברייתא בירושלמי הן להפריש חלה, להפריש תרומות ומעשרות, וכן בהמשך להאכיל ולהשקות עניים. נראה שזו גם הכוונה בנוגע למצוות האחרות שמופיעות שם: לשבת בסוכה, ליטול לולב, לתקוע בשופר, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. הרב וואזנר הבין שפשט הירושלמי הוא שאדם עני שאין לו את חפצי המצווה הללו, פטור מהן לחלוטין. אך החפץ חיים הבין שלפי הירושלמי אם יש לאדם את היכולת לקיים את

המצוות הללו - להפריש תרומות ומעשרות או להאכיל ולהשקות עניים הוא חייב בהן, ואם לאו הוא פטור מהן. אם יש לך את היכולת לעשות תפילין, ציצית, שופר, לבנות סוכה ולהשיג ארבעה מינים, או את היכולת הכלכלית להשיג חפצי מצווה אלו, אתה חייב בהם, ואם לא אתה פטור מלהשיג אותם, אך בוודאי חייב לקיים את המצוות הללו.

2. הלכה למעשה: אין מברכים "לעשות סוכה" בעת עשיית הסוכה

הגמ' (מנחות מב ע"א) דנה בשאלה אם יש לברך בעת עשיית ציצית. גם שם הובא דברי התוספתא לעיל, ובסיום המובאה מהתוספתא העוסקת במצוות סוכה, נאמר בגמרא משפט השולל בפירוש את דברי הירושלמי:

דתניא: העושה סוכה לעצמו, אומר: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.
 בא לישב בה, אומר: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו "לישב בסוכה".
 ואילו לעשות סוכה לא מברך.

התוספות (מנחות מב ע"ב ד"ה אילו) ציינו לדברי הירושלמי הללו, וכתבו שלפנינו מחלוקת בין התלמודים:

ופרק הרואה (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג) מצריך לברך אעשיית ציצית סוכה ותפילין. ובערוך הביאו בערך צ"ג. וחולק על הש"ס שלנו.
 כך פסק הרמב"ם (הל' ברכות יא, ח):

כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון.
 כיצד? העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין, מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר.
 ואימתי מברך? בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב או כשישמע קול השופר או כשיתעטף בציצית ובשעת לבישת תפילין ובשעת קביעת מזוזה.

הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם, סי' קמב) כתב גם כן: "שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישב, ולכן נברך לישב ולא נברך לעשות"⁵.

5 הרב אלעזר אזכרי (ספר חרדים, פרק ה סעיף י) כתב: "והישיבה היא ממנין התרי"ג, והעשיה היא

בהלכה הבאה (הל' ברכות יא, ט), כתב הרמב"ם שניתן לברך שהחיינו בעת בניית הסוכה:

כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן, מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו. ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה, מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן.

גם הטור (או"ח, סי' תרמא) פסק שאין לברך על בניית הסוכה, ושאינ פוסקים כירושלמי, ושיש לברך שהחיינו בעת בניית הסוכה:

העושה סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה. אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה, עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה, סמכינן אגמרא דידן דקאמר שאין צריך לברך על עשייתה.

אבל שהחיינו היה ראוי לברך, דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו, נכנס לישב מברך "בא"י אמ"ה אקב"ו לישב בסוכה", אלא דמסדרין ליה אכסא וזמן של הכוס פוטר גם דסוכה.

לפי הרמב"ם רק אם לא בירך שהחיינו בשעת העשייה, מברך בקידוש, ולפי הטור אכן היה ראוי לברך שהחיינו בעת עשיית הסוכה, אך המנהג הוא לברך שהחיינו בקידוש.

בהלכה נזכר שיש לבנות את הסוכה מיד במוצאי יום הכיפורים "כדי לצאת ממצוה אל מצוה" (רמ"א או"ח, סי' תרכד, ה בשם מהרי"ל), אך יש לפרש את האמירה הזו כהתייחסות כללית למצוות הסוכה, ולא כהגדרה של בניית הסוכה כמצווה בפני עצמה.⁶

ענף מצוה". עוד כתב (ספר חרדים, מצוות עשה פרק ו): "במצות סוכה יש שתי צוואות. אחד תלויה בידים היינו עשייתה, והשנית הישיבה בה ותלויה ברגלים, והיא עיקר מצוה וגמר שלה, דכתיב 'בסכות תשבו שבעת ימים'. לכך אין מברכין בשעת עשייתה לעשות סוכה אלא בשעת הישיבה כדי לישב בסוכה".

6 בשו"ת אבני נזר (או"ח, סי' תנט) כתב בתשובה לחלקת יואב, שאם יש שבת בין יום הכיפורים לסוכות חייבים לסיים את בניית הסוכה לפני שבת, מאחר שאם לא יסיימו את הסוכה לפני זה יש

סיכום

לפי התוספתא שהובאה בבבלי, בעת בניית הסוכה יש לברך "שהחיינו" שהיא ברכת השבח.

לפי הירושלמי, בעת בניית הסוכה יש לברך "לעשות סוכה" שהיא ברכת המצוות, בנוסף לברכת "שהחיינו" שהיא ברכת השבח.

לפי כל המקורות הללו יש משמעות רבה לבניית הסוכה, ואף יש לברך ברכת "לעשות סוכה" וברכת "שהחיינו" (ירושלמי), או רק ברכת "שהחיינו" (תוספתא; בבלי). הלכה למעשה לא מברכים בעת בניית הסוכה "לעשות סוכה", ואת ברכת "שהחיינו" ניתן לברך בעת בניית הסוכה, ואף ראוי לעשות כן, אך גם ברכה זו מברכים בפועל בזמן הקידוש בלילה הראשון.

ב. בניית סוכה כמצווה

ממקורות נוספים ניתן ללמוד על ערכה של בניית הסוכה, בלי קשר לשאלת הברכה בעת הבנייה.

1. לעשות סוכה נאה

במדרש ההלכה (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ג [ירושלמי פאה א, א; שבת קלג ע"ב]) נדרש:

"זה אלי ואנוהו" (שמות טו, ב), ר' ישמעאל אומר: וכי אפשר לבשר ודם להנוות לקונו? אלא אנוה לו במצות. אעשה לפניו לולב נאה, סוכה נאה, ציצית נאה, תפלה [תפילין] נאה.

מדרש זה מופיע בגמרא (נזיר ב ע"ב) באופן הבא:

אהא נאה - נזיר. ודלמא אנאה לפניו במצות! כדתניא: "זה אלי ואנוהו" - אנאה לפניו במצות, אעשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, אכתוב לפניו ספר תורה נאה ואכרכנו בשיראין נאים!

יש לבנות סוכה נאה וכך גם כשנדרש להכין מצוות אחרות.

כך משום "אין מעבירין על המצוות". ראה שם עוד בהמשך התשובה בנוגע לשאלה האם יש מצווה לבנות סוכה.

2. ידיעות על מידות הסוכה והמצווה לבנותה

המשנה (ב ע"א) הפותחת את מסכת סוכה מציגה את מידות הגובה הפוסלות את הסוכה:

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה... ושאינה גבוהה עשרה טפחים... פסולה

הרמב"ם (הל' סוכה ד, א) כתב את מידות הסוכה גם בניסוח חיובי:

שיעור הסוכה - גובהה אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה, ורחבה אין פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, ויש לו להוסיף ברחבה אפילו כמה מילין. היתה פחותה מעשרה או משבעה על שבעה או גבוהה מעשרים אמה כל שהוא הרי זו פסולה.

הראי"ה קוק (בירור הלכה, סוכה ב ע"א) עמד על הניסוח הייחודי של הרמב"ם:

ונראה שראוי להגדיר גם את המצוה בחיובה, להורות שיש קיום מצווה בעשיית הסוכה כדינה, אע"פ שעיקרה של המצווה היא ישיבה בסוכה.⁷

עיקר המצווה היא הישיבה בסוכה, אבל יש מצווה גם לבנות הסוכה. הרב קוק הוכיח והסביר את דבריו ממקורות שונים:

וסוכת רקב"ש וגנב"ך כשרה (ח ע"ב) | =סוכת רקב"ש: סוכת רועים, סוכת קייצים, סוכת בורגנין, סוכת שומרי פירות. סוכת גנב"ך: סוכת גויים, סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת כותים]. ובמנחות (מב ע"ב) חשיב סוכה שאין עשייתה גמר מצוותה. אין מכל זה ראייה שאין מצווה בעשיית סוכה מצד עצמה.

המכנה המשותף של הסוכות הללו הוא שהן מוכנות כבר ונועדו מתחילתן לצרכים אחרים, ואף על פי כן הן כשרות גם לסוכת חג. מכאן ניתן להוכיח לכאורה שאין חובה לבנות סוכה. הגמרא במנחות (שהובאה לעיל) גם הסבירה שאין מברכים על עשיית הסוכה מפני שהיא איננה גמר המצווה, אלא רק הישיבה בסוכה. לדעת הרב קוק אין להוכיח ממקורות אלו שאין מצווה מצד עצמה בבניית הסוכה.

---

7 מופיע גם: טוב רואי, סוכה, עמ' רכט.

הראי"ה קוק הוכיח את דבריו מלשון הפסוק: "שהרי מקרא מלא הוא: 'חג הסוכות תעשה לך' (דברים טז, יג)". אמנם פשט הפסוק הוא שיש לעשות ולקיים את החג ולהביא בו קרבנות, ולא שיש לעשות את הסוכה,⁸ ומכל מקום הראי"ה קוק פירש את הפסוק כמתייחס גם לעשיית הסוכה. והמשיך:

אלא שלפי מה דקיי"ל אליבא דבית הלל סוכה ישנה כשרה (ט ע"א), אין המצווה של העשייה מעכבת את המצווה של הישיבה. וראוי לנו להגדיר את הצד החיובי של המצווה כמו שביאר הרמב"ם (הל' סוכה ד, א), להורות שבאופנים כאלה הכשרים מקיימים אנו את המצווה של עשיית הסוכה, ובאופנים הפסולים אין אנו מקיימים את מצות העשייה, ולא עוד שהיא פסולה ואין מקיימים בה את מצוות העשייה.

לשיטת בית הלל סוכה ישנה, שנבנתה יותר משלושים יום לפני החג, כשרה. טעמם הוא שאין חובה לבנות סוכה לשמה, וניתן לצאת ידי חובה בסוכה ישנה שנעשתה לצורך סתמי או אחר, שכן אם נבנתה לשם סוכה, בית שמאי מודים שאפילו אם נעשתה זמן רב קודם לחג היא תהיה כשרה.

3. חטיבת עצים לסוכה

הראי"ה קוק (שם) סיים את דבריו:

ועיין רש"י מכות ח ע"א ד"ה השתא, אין החטיבה מצוה אלא עשיית הסוכה. מכלל דהעשייה מצווה היא.

דבריו מתייחסים למשנה (מכות ב, ב):

"ואשר יבא את רעהו ביער" (דברים יט, ה) ... אבא שאול אומר: מה חטיבת עצים רשות אף כל רשות. יצא האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, ושליח בית דין.

חטיבת עצים ביער היא פעולת רשות, ומי שהרג בשגגה במסגרת פעולת רשות שכזו, גולה לעיר מקלט. מכאן למדה הגמרא שמי שהורג בשוגג בעת עיסוק במצווה, כמו אב המכה את בנו, או רב המכה את תלמידו לחנכו, או שליח בית דין הממלא את תפקידו, יהיה פטור מגלות. על כך אמרה הגמ' (מכות ח ע"א):

8 כך העיר גם החתם סופר בשו"ת יורה דעה, סי' רעא: "והא דכתיב 'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים' עשייה קאי אהחג, ולא אהסוכה".

אמר ליה ההוא מרבנן לרבא: ממאי דמחטבת עצים דרשות? דלמא מחטבת עצים דסוכה ומחטבת עצים דמערכה, ואפילו הכי אמר רחמנא: ליגלי! אמר ליה: כיון דאם מצא חטוב לאו מצוה, השתא נמי לאו מצוה.

שאלת התלמיד הייתה על לימודו של אבא שאול: מדוע הוא קבע שכל חטיבת עצים היא רשות ולא מצוה, והרי ייתכן מצב של חטיבת עצים לשם בניית סוכה או לעצי המערכה, ואם כך גם ההורג בשגגה תוך כדי עיסוק במצווה יתחייב גלות? תשובתו של רבא היא, שמכיוון שאם אדם מוצא עצים חטובים הוא יכול להשתמש בהם, מכאן שאין מצווה לחטוב עצים לסוכה ולמערכה, וכלשון רש"י: "השתא נמי כי לא מצא חטובה אין החטבה מצוה, אלא עשיית הסוכה". לעומת זאת, אב או רב המחנכים ומלמדים תורה מקיימים בכך מצווה תמיד. רש"י כתב אם כן שעשיית הסוכה היא מצווה.

בנוגע לדברי רש"י הללו התכתב הראי"ה קוק עם הרב זלמן פינס. הרב זלמן פינס כתב לראי"ה קוק (אגרות הראיה, ג, עמ' רצד-רצה):

במכות ח ע"א רש"י ד"ה השתא: "כי לא מצא חטובה אין החטיבה מצוה אלא עשיית הסוכה". לכאורה "אלא עשית המצווה" שפת יתר היא. ותו עשיה נמי אם מצא עשויה לאו מצוה היא? וי"ל דכונת רש"י דעשיה לעולם מכל מקום מצוה משום דכתיבת בקרא בהדיא: "חג הסוכות תעשה לך".

ר' זלמן פינס פירש אף הוא שהפסוק מדבר על עשיית הסוכה, ולדבריו רש"י ביקש ללמדנו שעשיית הסוכה גם היא מצווה. הראי"ה קוק השיב לו על הערתו (אגרות הראיה, ג, עמ' רעה):

זורני שכתב כת"ר הערה על דברי רש"י מכות ח ע"א בסוגיה דחטיבת עצים רשות, על מה שכתב רש"י דהמצוה היא עשית הסוכה. ובאמת אין מצוה כי אם הישיבה, וסוכת גנב"ך כשרה. אמנם קרא צריך לישב גם אליבא דבית שמאי דסבירה ליה סוכה לשמה בעינן, וגם אליבא דבית הלל. יש לומר כעין דברי ספר חרדים בענין הסברת מצוות אין צריכות כוונה, שאמר כלומר שהכוונה, מצוה היא מ'לעבדו בכל לבבכם', אלא דסבירה ליה שאינה מעכבת. והכא נמי יש לומר דלא נפיק קרא מפשטיה, והעשיה מצוה (ומברכים עליה שהחיינו), אלא שאינה מעכבת את ההכשר, ואפילו אם לא עשה מצות העשייה, מקיים המצווה דישיבה.

הראי"ה קוק חזר כאן על אותו עיקרון לפיו עיקר המצווה היא הישיבה בסוכה, ואם אדם לא בנה את הסוכה הוא יכול לשבת בסוכה מוכנה. אלא שכאן הוא הוסיף שדבריו דומים לדברי הרב אלעזר אזכרי (מובא אצל: הרב אברהם דאנציג, קיצור ספר חרדים פרק א אות י) שכתב שיש לכוון בקיום מצווה לשם המצווה וזהו חלק ממשמעות הפסוק: "לעבדו בכל לבבכם", אך אם אדם קיים מצווה ולא כיוון אין זה מעכב. הוא הדין גם כאן. בניית הסוכה היא מצווה, אך גם אם לא בנה את הסוכה כי סוכתו הייתה מוכנה, אין זה מעכב את מצוות הישיבה בסוכה.

ייתכן שהראי"ה קוק שמע את העיקרון הזה מרבו הנצי"ב מוולז'ין. בשאלות דרב אחאי (שאלתא קסט) כתוב: "דמחייבין בית ישראל מעבד מטללתא ומיתב בה - חייבים בית ישראל לעשות סוכה ולישב בה". על הגדרת המצווה של רב אחאי ממנו עולה שיש חובה גם לעשות סוכה כתב הנצי"ב (העמק שאלה, שם אות א):

אע"ג דעיקר מצות סוכה היא הישיבה, והעשיה אינה אלא הכנה, מכל מקום יש בה מצוה, באשר הכנה זו כתיבא בתורה וחשובה משאר הכנות דמצוה שאינן כתובין בתורה. ואינה דומה עשית סוכה וכתיבת תפילין ומזוזות, דכתיב: 'וכתבתם, ושמירת מצת מצוה דכתיב: 'ושמרתם את המצות'... לאגידת לולב ותקון שופר וכד', שלא נזכרה בהו שום הכנה אלא גוף המצוה.

הנצי"ב הבחין בין מצוות שנאמרו בהן גם פעולות שקשורות להכנת המצווה, כמו כתיבת תפילין ומזוזות, אף שברור שעיקר המצווה הוא הנחת התפילין, וקביעת המזוזה, וכך גם בסוכה. עיקר המצווה היא הישיבה בה, אך בלשון הכתוב נאמר שיש לעשות את חג הסוכות, ומכאן שיש מצווה גם בעשיית הסוכה. הנצי"ב ביסס את הבחנתו:

ולמדתי הכי מפרש"י מכות דף ח בהא דתנן "ואשר יבוא את רעהו ביער"... ופרש רש"י: "השתא נמי - כי לא מצא חטובה אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה" עכ"ל. הרי דמחלק רש"י בין חטיבת עצים לגוף מעשה הסוכה, דבגוף מעשה הסוכה ודאי מחשב מצוה דאפילו מצא עשוי, מצוה שיעשה בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוהו, מה שאין כן חטיבת עצים דאם מצא חטוב ודאי אינו מצוה.

חטיבת העצים לשם סוכה איננה נחשבת כחלק מעשיית הסוכה, אך כשבונים את הסוכה, הבנייה עצמה נחשבת כמצווה.

4. שבועה וכפיית בית דין

במשנה (שבועות ג, ח) נאמר:

נשבע לבטל את המצוה - שלא לעשות סוכה, ושלא ליטול לולב, ושלא להניח תפילין, זו היא שבועת שוא, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור.

במשנה מובאות שלוש דוגמאות למי שנשבע לבטל מצווה: שלא לעשות סוכה, ושלא ליטול לולב, ושלא להניח תפילין. בלולב ובתפילין שבועתו היא על אופן ביצוע המצווה: שלא ליטול לולב, ושלא להניח תפילין. אין שבועתו על כך שלא יעשה ציצית או תפילין. בנוגע לסוכה מתבקש היה ששבועה על המצווה תהיה: נשבע שלא לישב בסוכה, אך הדוגמה במשנה היא: "שלא לעשות סוכה". מכאן שיש מצווה בעשיית הסוכה והיא שקולה למצוות נטילת לולב והנחת תפילין. בהבדל שבין נדר לשבועה, נאמר במשנה (נדרים ב, ב):

זה חומר בשבועות מבנדרים, וחומר בנדרים מבשבועות. כיצד? אמר קונם סוכה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח. בנדרים אסור, בשבועות מותר. שאין נשבעין לעבור על המצות.

גם כאן מופיע אותו עיקרון. לעשות סוכה לעומת ליטול לולב, ולהניח תפילין. אך בגמ' (נדרים טז ע"ב) הסביר רבא את המשנה:

אמר רבא: הא דאמר ישיבת סוכה עלי, והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה.

השבועה או הנדר על עשיית הסוכה - הכוונה לישיבה בסוכה, ולא על בניית הסוכה.⁹ אולם מהגמ' (כתובות פו ע"א [חולין קלב ע"ב]) ניתן ללמוד שיש מצווה בעשיית הסוכה:

אמר ליה רב כהנא לרב פפא, לדידך דאמרת: פריעת בעל חוב מצוה, אמר לא ניחא לי דאיעביד מצוה, מאי? אמר ליה, תנינא: במה דברים אמורים במצות לא תעשה, אבל במצות עשה, כגון שאומרינן לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו.

9 הרב יוסף ראזין (צפנת פענח, הל' סוכה ו, ב) כתב עוד: "לכך נקט בנדרים (משנה נדרים ב, ב) לשון 'סוכה שאני עושה' דבאכילתו הוא עושה את הסוכה". ראה בשיעור כט: הברכה "לישב בסוכה".

'עשה סוכה ואיני עושה' ומכאן שכפיית בית דין היא על עצם בניית הסוכה.¹⁰ אלא שגם שם העיקר הוא שאותו אדם ישב בסוכה. לא נשיג דבר אם יכפו על אדם לבנות סוכה, אך הוא לא ישב בה בימי החג. ועל כן ייתכן שגם שם: "עשה סוכה" היינו שישב בסוכה.

סיכום

יש ערך של מצווה להכין את הכלים והמכשירים שיאפשרו את קיום המצווה. לפי הירושלמי יש לברך ברכת המצוות על המצווה: "לעשות סוכה", על הכנת הכלים והמכשירים, וכן לברך את ברכת "שהחיינו" שהיא ברכת השבח, אם כי עיקר המצווה הוא הישיבה בה בימי החג. לפי התוספתא שהובאה בתלמוד הבבלי, יש לברך בעת שבונים את הסוכה ברכת שהחיינו בלבד. הלכה למעשה, אין לברך ברכות בעת בניית הסוכה, וכשנכנסים לסוכה בלילה הראשון מברכים "לישב בסוכה" וכן ברכת "שהחיינו".

---

10 ביחס ללולב נאמר כאן: "לולב, ואינו עושה". הריטב"א (מכות כב ע"ב) הזכיר את הברייתא ופירש: "תניא (כתובות פו, א) אמרו לו עשה סוכה ואינו עושה, טול לולב ואינו נוטל, מכין אותו עד שתצא נפשו".